

Balladen om Falkvor Lommannsson – Eit historisk trekantdrama frå tidleg 1300-tal

Av Olav Solberg

Det har ikkje vore vanleg i norsk balladeforskning å diskutere kven som ein gong i fortida kan tenkjast å ha vore opphavsmenn og -kvinner til balladar. Grunnen ligg i dagen, vi har ikkje særleg mange kjelder som tillet noka slik drøfting. Forskinga har derfor vore meir oppteken av balladetradisjonen, balladetekstane og til ein viss grad av balladesongarane. Likevel hender det at kjeldene finst til i det minste å stille opp ein mogleg hypotese om kven som ein gong kan ha dikta ein bestemt ballade. Det er dette eg freistar å gjera i denne artikkelen. Det dreiar seg om den historiske balladen “Falkvor Lommannsson” som handlar om eit brurerov på svensk jord i 1288.

Fleire historiske personar var involverte i denne hendinga, først og fremst dei to hovudaktørane i balladen: stormannen Folke Algotsson og Ingrid Svantepolksdotter, dotter til lagmannen i Västergötland, Algot Brynolfsson. Av politiske årsaker var ho trulova med den danske drottseten David Torstensson, men Folke ville det annleis og rømte til Noreg med henne. Her vart rømlingane vel mottekne ved det norske hoffet. Det same vart fleire av brørne til Folke, blant dei Peter Algotsson. Peter Algotsson var ein studert mann og hadde vore kanslar i heimlandet. I Noreg gjorde den norske kongen seg nytte av kunnskapane og evnene hans, Peter gjorde ved fleire høve teneste som norsk sendemann. Den tidlegare svenske kanslaren har av fleire blitt foreslått som den som i dei nærmaste åra etter 1300 – ved det norske hoffet – gjendikta dei tre såkalla “Eufemiavisene” på svensk, med grunnlag i fransk-, tysk- og norrønspråklege tekstar. Vi kjenner ingen andre som hadde kunnskapar og bakgrunn til å gjennomføre eit slikt prosjekt.

Kan det tenkjast at Peter Algotsson også dikta balladen om Folke Algots-son og Ingrid Svantepolksdotter? Når eg stiller spørsmålet, er det ikkje berre fordi Peter må ha hatt det som skulle til for å dikte balladar. I tillegg kjem at dei norske variantane av “Falkvor Lommannsson”, samla inn frå munnleg tradisjon på 1800-talet, overraskande nok inneheld personnamn og andre detaljar som vantar i dei atskillig eldre svenske og danske variantane. Etter mitt syn må grunnen vera at den norske tradisjonen frå byrjinga har kunna stø seg på ei skriven form av “Falkvor Lommannsson”. Denne skriftlege

balladen må etter alt å dømme ha blitt til ved det norske hoffet, der to av hovudaktørane og andre impliserte i brurerovet oppheldt seg.

Ein ballade om brurerov

Balladen om Falkvor Lommannsson (TSB C 15) blir rekna til dei mest kjende mellomalderballadane. Den finst både på norsk, dansk og svensk, og sidan visa etter alt å dømme høyrer til det eldste balladesjiktet i Norden, har den blitt ein viktig del av grunnlaget for andre balladar med same og liknande tema – *brurerovet*. “Falkvor Lommannsson” er altså ein brurerovsballade. Ikkje utan grunn kallar litteraturforskarer Karl-Ivar Hildeman visa for “brudrovvisornas klassiker” [...] den “skapade ett mönster [...]. Temat visar en yvig produktivitet med svåröverskådliga om- och nydiktningar” (Hildeman 1985: 84, 93).

I Noreg kan “Falkvor Lommannsson” trygt reknast til kjernen av balladestoffet. Sidan midten av 1800-talet har visa vore blant dei mest brukte og omtykte mellomalderballadane. Det er ein såkalla *historisk* ballade, noko som likevel ikkje vil seia at innhaldet er historisk korrekt. Mange balladar med historiske emne er dikta lenge etter at hendingane gjekk føre seg, på grunnlag av skriftlege kjelder, og ber preg av det. Det gjeld såleis dei to balladane om dronning Dagmars død (TSB C 6) og kong Håkon Håkonssons død (TSB C 11). Den danske dronninga Dagmar var som kjent gift med Valdemar Seier og døydde i 1212, mens Håkon Håkonsson døydde i 1263. Verken i dei nærmaste åra etter 1212 eller i 1260-åra har vi grunn til å tru at det vart dikta balladar i Norden.

Når det gjeld “Falkvor Lommannsson”, er det påfallande at mykje av det som står i teksten, er i samsvar med historia. Det er like eins grunn til å merke seg at det er dei norske tradisjonsoppskriftene frå midten av 1800-talet som i størst grad gjev att historiske omstende tilnærma korrekt, og ikkje dei danske og svenske viseformene som er skriftfeste langt tidlegare. Korleis kan dette ha seg – at norsk vise-tradisjon har greidd å halde på hovuddrag i hendingar som gjekk føre seg så langt attende som kring år 1300? Er det mogleg å koma på sporet av miljøet der balladen ein gong vart laga – og kanskje til og med dikteren? Forutan ein brei presentasjon av “Falkvor Lommannsson” blir ei drøfting av desse spørsmåla hovudsaka i det følgjande.

“Falkvor Lommannsson” i tradisjon og på trykk

Det finst mellom tjue og tretti norske tekstoppskrifter av “Falkvor Lommannsson”, og mest alle er frå Vest-Telemark. I tillegg kjem eit par fragmentariske oppskrifter frå Agder-fylka. Ei slik geografisk fordeling er ikkje uvanleg, særleg ikkje når det dreiar seg om verkeleg gamle viser. Både Landstad og Olea Crøger skreiv som kjent opp balladar i 1840-åra, og Landstad trykte ei form av “Falkvor Lommannsson” i *Norske Folkeviser* (Landstad [1853] 1968: 297–302). Dette var i all hovudsak ei oppskrift frå 1846 etter Anne Ånundsdotter Lillegård (1792–1863) frå Lårdal. Fleire av Landstads tekstar i *Norske Folkeviser* er etter henne.

Sophus Bugge, som møtte Anne Lillegård første gong i 1856, gjorde bruk av fire av visene hennes i *Gamle norske Folkeviser* (Bugge [1858] 1971: 21–29, 66–71, 92–95, 115–22). Alt i alt hadde Anne Lillegård eit kjent repertoar på 36 balladar, og ho er utan tvil ein av dei aller fremste Telemarks-songarane. Jørgen Moe, som skreiv opp viser etter henne sommaren 1847, vurderte henne høgt: “Hun var yderst troværdig og nøiagtig i sin Meddelelse, rettede sig selv strax, naar hun mærkede, at hun havde sunget feil, og angav omhyggelig alle Lacuner og de Varianter af Vers eller Strofer, hun vidste af” (Jonsson og Solberg 2011: 437–42).

Elles er det Sophus Bugge som har skrive opp flest variantar av “Falkvor Lommannsson”, heile 11 stykke, etter nokre av dei beste balladesongarane. Ei av oppskriftene sine sende han til sin gode ven og fagkollega Svend Grundtvig, som trykte den i *Danmarks gamle Folkeviser* (DgF III: 739–40). Dette var ein tekst etter Elen Jensdotter Rolleivstad (1793–1876) frå Skafså. Det var Bugge – og berre han – som skreiv opp Elen Rolleivstads repertoar på 27 balladar (Jonsson og Solberg 2011: 544–47).

Det finst to melodioppskrifter av “Falkvor Lommannsson”. Den eine skreiv Ludvig Mathias Lindeman opp i 1851 etter Olea Crøger, den andre skreiv same samlar opp i 1868 etter Samuel Hansen Hellen/Hella (Ressem, utg. 2011: 309–10). Samuel Hansen (1813–92), fødd på Nøtterøy, levde eit på mange vis omvekslande liv, utanfor og til dels innanfor fengselsmurane. Uansett var han ein framifrå songar. Han song mellom 40 og 50 melodiar, til ulike slag tekstar (Paulsen 1994/95: 32–46). Det er likevel Crøgers melodi som stort sett blir brukt, ein fengjande durmelodi. Melodien vart trykt i musikkbilaget i *Norske Folkeviser* (Landstad [1853] 1968: musikkbilaget nr. XXIX). Det var like eins denne melodien Hulda Garborg brukte då ho trykte visa i *Norske Dansevisur* (1913).

Garborgs bok vart mykje brukt i ungdomslagsrørsla, noko som gjorde at “Falkvor Lommannsson” vart allment kjend. Dessutan tok songaren Thorvald Lammers “Falkvor Lommannsson” opp på konsertprogrammet sitt, som han turnerte med over store delar av landet, og Lindeman arrangerte melodien for piano og laga eit korarrangement.

Handling

Som mange andre balladar er “Falkvor Lommannsson” eit trekantdrama, der to riddarheltar kjempar om same kvinne. Visa byrjar med å fortelja at Torstein Davidsson har fest jomfru Mendelin og byr inn til eit drus-teleg bryllaup:

Deð var Torstein Daviðson
han vilde til bryllaups bjóðe,
og deð var Falkvorð Lommannsson
han lét sine hestar ringskóe.
Riddaren, vágar han livið fer ei jomfru
(Landstad [1853] 1968: 297).

Men dette har ikkje Falkvor Lommannsson tenkt å finne seg i. Som vi ser, salar han hesten, og i brodden for eit væpna følgje av riddarar og sveinar rir han dit jomfru Mendelin held til. Jomfrua kjenner Falkvor frå før og veit kva og kven han er ute etter. Det kan sjå ut som om ho prøver å hindre at han skal oppdage henne:

De taka af meg mit hovudgull,
og sete meg með neðre bórdsende,
kem han in Falkvorð Lommannson
han má meg inki kenne!
(Landstad [1853] 1968: 299).

Mest truleg er dette berre spel for galleriet, og uansett kjenner Falkvor den vakre jomfrua att:

Deð var Falkvorð Lommannson
han gjorðest i hándo sterk,
sá tók han fruga Mendelin
og sette pá högan hest
(Landstad [1853] 1968: 300).

Mendelins småsvein skundar seg alt han kan og rir med bod til Torstein Davidsson, som sjølvsagt blir rasande. Han kommanderer mennene sine til å kle seg i panser og brynje og set etter brurerøveren. Det blir eit oppgjær mellom dei to på liv og død, og Falkvor Lommannsson går av med sigeren. I samsvar med eldre balladestil stiller sluttstrofene dei to motstandarane – tapar og sigerherre – antitetisk opp mot kvarandre:

Heimtil reið Torstein Daviðson
með brotne saðlar og tóme,
Falkvorð spelar fer bergjo norð
alt með si rosens plóme
(Landstad [1853] 1968: 302).

Personnamn, stadnamn og språk

Det er karakteristisk for munnleg diktning at person- og stadnamn og språket i det heile blir slipt, forma og allmenngjort i tradisjonsprosessen. Ofte har ikkje personane namn, men heiter berre kongen, dronninga, mora, faren, dottera, sonen. Alternativt er namna så vanlege at dei får preg av å vera spesielle “balladenamn”, som t.d. herr Peder, stolt Margjit, liti Kjersti, liten Lavrans. Stadnamn som kan knytast til konkrete og identifiserbare lokalitetar, finst det lite og ingenting av, derimot mange allmenne og stereotype nemningar som *leikarvollen*, *kongsgarden*, *rosens lund*, *villande hav*, *ute ved å*, *på kvite sand*.

Som Sven-Bertil Jansson skriv, er ikkje “Falkvor Lommannsson” særleg detaljrik. Årsaka er at stoffet er tilpassa litterære konvensjonar, særleg i første del av teksten, “där en romantisk situation målas upp: den förälskade riddaren som beger sig till jungfrun, väktaren som skall underätta henne om riddarens ankomst, förklädnaden” (Jansson 1995: 53).

Likevel finst det meir historisk stoff i “Falkvor Lommannsson” enn i dei fleste balladar som har vore rekna som historiske. For det første er helten i visa ein historisk person som i det verkelege livet heitte Folke Algotsson, og som var son til den mektige svenske lagmannen Algot Brynolfsson frå Västergötland. *Folke* er eit lite brukt namn i Noreg, det har blitt omlaga til det lett gjenkjennelege *Falkvor*. Tilnamnet *Lommannsson* er eit resultat av regressiv assimilasjon og går attende på norrønt *logmaðr* = lagmann. Namnet er i samsvar med dei historiske

omstenda. At ein høgætta mann i mellomalderen kunne titulerast ved ei tilvising til farens embete eller stilling, var ikkje heilt uvanleg. Eit kjent døme er Håkon Håkonssons sysselmann Munan Biskopsson, kanskje son til baglarbisen Nikolaus Arnesson. I balladen “Ivar Elison” blir elles ein av aktørane kalla *Per prestsonen*.

I mest alle oppskrifter som ikkje er reine brot, har Telemarks-songarane også hugsa namnet på motstandaren til Falkvor, *Torstein Davidsson*. Rett nok har det skjedd ei ombyting av personnamn og patronym, vedkomande heitte i realiteten *David Torstensson*. Han var ein dansk stormann, som kort tid etter brurerovet (1289) vart utnemnd til drottsete av kong Erik Menved. Nokre av dei norske songarane har også hatt klart for seg at Torstein Davidsson/David Torstensson var i slekt med kongehuset og nemner han derfor “kongens frende”.

Kva så med den tredje og kvinnelege aktøren i trekantdramaet? I det verkelege livet heitte ho Ingrid Svantepolksdotter, og nemningane *Mendelin*, *Bendelin* og *Vendelin* som blir brukte om henne i tradisjonen, ser såleis ut til å vera poetiske kvinnenemningar, utan samanheng med den historiske personen. Suffikset *-lin*, ev. *-li*, assosierer i balladediktinga til stoffet *lin*, som vart brukt av rike og mektige kvinner, og karakteriserer dessutan personen det gjeld som elegant og smekker, jf. suffikset *-liti* med tilsvarande innhald.

Men truleg er dei nemnde nemningane avleidde av morsnamnet til Ingrid Svantepolksdotter. Mora heitte Benedikta Sunesdotter, og var dotter til den svenske stormannen Sune Folkesson og kongsdottera Helena Sverkersdotter. I 1244 vart Benedikta røva og bortført til Noreg av östgöotalagmannen Lars Petersson. Etter at han var død, kom ho tilbake til Sverige, der ho gifte seg med stormannen Svantepolk Knutsson. Dei fekk fem barn, og eitt av dei var Ingrid. Det er såleis likskapen i lagnad mellom mor og dotter som har ført til at dei er blitt forveksla i tradisjonen. Eit namn som *Benedikta* kan i balladetradisjonen relativt enkelt bli til *Mendelin*, *Vendelin* og ikkje minst *Bendelin*. Alle desse tre nemningane vart brukte av Telemarks-songarane.

Av konkrete, gjenkjennbare stadnamn finst det, slik vi kan vente, få eller ingen. Eitt mogleg unntak er likevel *Demanheiði* hos Landstad, om staden der striden mellom dei to motstandarane står:

Dei möttest út pá Demanheiði
úti sá tykk ein móe [dis, skodde],

sóli gat 'kje pá núto skíne
fer røyken af manneblóði
(Landstad [1853] 1968: 302).

Demanheiði er ikkje noko vanleg namn i oppskriftene, men finst i eit par variantar, forutan hos Landstad. Elles har ein av songarane – forståeleg nok – oppfatta kamplassen som ein stad for døde menn, og kallar staden *døemanns hei*. Heilt umogleg er det likevel ikkje at *Demanheiði* kan henge saman med stadnamnet *Dimbo* eller *Dimmingadalen* i Västergötland. Her stod det vidgjetne slaget ved Lena mellom danske og svenske hærstyrkar (1208). Slaget ved Lena vart elles emne for ein svensk ballade, truleg dikta noko seinare enn “Falkvor Lommannsson”. Sidan to av dei tre aktørane i “Falkvor Lommannsson” har tilknytning til Sverige og Västergötland, og sidan den fiktive striden i visa kan oppfattast som ein parallell til slaget i den verkelege verda, kan stadnamnet *Demanheiði* vera eit lån. Det er Bengt R. Jonsson som har gjort seg desse tankane, men legg til at meir “än en lockande gissning är dette emellertid inte” (Jonsson 1992: 1–10).

“Falkvor Lommannsson” er ikkje nokon spesielt alderdommeleg ballade språkleg sett. Men vi finn nokre tradisjonelle “balladeord”, delvis med poetisk klang, som uttrykket *ringsko hesten*, dvs. “skoe en Hest paa alle Fødder” (Aasen). Fruga Mendelin seier om Falkvor Lommannsson at han har stunda etter henne i lang tid – “han hev meg *lengstom* trátt”. Dette opphavleg norrøne uttrykket finst også i fleire andre balladar. I staden for gullkrone på hovudet ber Mendelin *hovuðgull*, og vidare *striki smá*, som ifølgje Landstad tyder snorer. Det gammalvorne balladeordet *ørs/øs* – avleidd av norrønt *hross* (n) = hest – finn vi eitt døme på, og vidare det poetiske *brand* = sverd. Det er mest ingen teikn til dansk-språkleg påverknad gjennom skillingstrykk og bøker, noko som må oppfattast som eit uttrykk for at songarane på 1800-talet har oppfatta “Falkvor Lommannsson” som ein vellykka og fasttømra heilskap der det ikkje trong gjerast endringar.

Det historiske grunnlaget. Algotssønene

Som alt nemnt er det den svenske stormannen Folke Algotsson som løyner seg bak balladehelten Falkvor Lommannsson. Han har gått både til

historiebøkene og balladediktinga som brurerøvar. Men Folke Algotsson opererte ikkje på eiga hand. Heile den store familien vart dregne inn i skandalen som følgde då Ingrid Svantepolksdotter vart røva. Det heiter gjerne at Folke tok henne ut av Vreta kloster, eit benediktinarkloster i Östergötland, men det stemmer etter alt å døme ikkje – det var derimot på herregarden Lindö ved Bråviken i nærleiken av Norrköping ho heldt til. Derimot kom ho langt seinare til Vreta kloster, då ho etter at Folke Algotsson var død, vart nonne her og med tida abbedisse.

Brurerovet var ei hending som fortente plass i årbøkene, og annal-skrivarane i fleire kloster noterte ned hovudpunkta i det som hadde skjedd. Den fyldigaste skildringa av brurerovet og det som skjedde i dei nærmaste par åra, finn vi likevel hos 1400-talshistorikaren Ericus Olai, som blir sett på som ei truverdig kjelde. Ericus Olai skriv:

1288. Eodem anno mense Martio rapuit Dnus. Folcho, filius Dni. Algoti Legiferi Vest-gothorum, Domicellam Ingridem, filiam domini Suantapolk, desponsatam Domino David Torstensson de Dacia, et cum ea fugit in Norvegiam. Hac de causa eodem mense captus est Dominus Algotus pater ejus, et Dominus Róricus frater ejus. Alii autem fratres sui, Dominus Petrus Cancellarius, Benedictus in Norvegiam et a rege Norwegia sunt recepti.

1289. Eodem anno liberati sunt a captivitate Dominus Algotus et Róricus filius ejus. Carolus autem frater ejus Rórici in Lindóo decapitatus, ubi rapuerat Ingridem Domicellam. Róricus autem fugit in Norvegiam, ubi et mortuus est.

(Axelson 1957: 249–50).

Omsetjing:

1288. Det same året i mars månad røva herr Folke, son til herr Algot, lagmann over vestgøtane, jomfru Ingrid, dotter til herr Svantepolk, og rømte til Noreg med henne. Ho var då trulova med herr David Torstensson frå Danmark. Av denne grunnen vart i same månad herr Algot, far hans, teken til fange, og herr Rørek, bror hans. Men andre av brørne hans, herr Peter kanslar og Bengt, vart mottekne i Noreg av den norske kongen.

1289. Same året vart herr Algot og Rørek, sonen hans, sette fri frå fangenskap. Men Karl, bror til Rørek, vart halshoggen på Lindö, der han hadde røva jomfru Ingrid. Rørek rømte til Noreg, der han døydde.

Vi kjenner til sju Algotssøner: Brynolf, Folke, Karl, Bengt, Peter, Magnus og Rørek. Kanskje høyrer også Gunnur Algotsdotter og kanikken Nils Algotsson med i flokken (Harrison 2002: 255). Den eldste og mest vidgjetne av dei alle var Brynolf Algotsson. Han hadde studert teologi i Paris i 1260- og 1270-åra, og på den tid brurerovet skjedde, hadde han vore biskop i Skara i ti år. I dette embetet sat han så lenge han levde, dvs. til 1317. Forutan teologiske evner hadde Brynolf Algotsson diktartalent, og skreiv fleire officium, tidebøner. Eitt av desse officia har ei særleg tilknytning til Noreg, det blir gjerne kalla “Tornekroner-officiet”, og vart skrive etter at Brynolf i 1304 hadde motteke ein torn frå Kristi tornekroner i gåve, av Håkon V Magnusson.

Den franske kongen Ludvig den heilage hadde i si tid betalt dyrt for denne relikvien, og bygde kyrkja Sainte Chapelle på Île de la Cité i Paris som ein høveleg kvilestad for tornen. Sonen Filip III gav likevel i sin tur tornen vidare til Magnus Lagabøte, far til Håkon V. Det var ei venegåve. Kanskje var den dyrebare gåva frå Håkon noko liknande, ein takk for at Brynolf Algotsson hadde gjeve opphald til den landflyktige norske erkebisp Jon Raude (1282), og for at han ytte økonomisk stønad til den brannskadde domkyrkja i Stavanger.

Trass i Brynolf Algotssons høge stilling vart han likevel straks mistenkt for å ha teke del i planlegginga av brurerovet. Han måtte møte for kongen og sverje truskap, og skrive under ei erklæring om aldri å blande seg borti den svenske kongen sine planar. Etter at han var død, vart Brynolf Algotsson dyrka som helgen, men vart aldri kanonisert (<http://www.katolsk.no/biografier/historisk/brynskar> 11. februar 2015).

Som det går fram av Ericus Olai si framstilling, vart situasjonen meir kritisk for dei andre Algotssønene. Verst gjekk det med Karl Algotsson. Han skal ha vore den som planla brurerovet og rømte derfor til Noreg. Då han våga seg attende året etter, vart han arrestert og halshoggen (decapitatus), nettopp på Lindö der brurerovet truleg hadde skjedd. Det finst elles ein ballade om Karl Algotsson, “Herre Karl lever fredlaus” (TSB C 18). I motsetning til i balladen om broren, er det lite historisk igjen i denne visa, særleg ikkje i dei norske variantane. Handlinga er noko betre bevart i danske viseformer (Heggstad og Grüner Nielsen 1912: 88, DgF III: 750–67).

Forutan Folke og Karl rømde også Peter og Bengt Algotssøner til Noreg. Folke Algotsson vende aldri attende til Sverige, fornuftig nok etter at han hadde sett korleis det gjekk med broren. I ekteskapet med Ingrid

Svantepolksdotter fekk han sonen Knut, som seinare vart hertug på svensk jord. Bengt Algotsson kom attende til Sverige etter ei tid. Peter Algotsson gjorde på si side karriere i det nye heimlandet sitt, og det er usikkert om han nokon gong drog attende, jf. nedanfor. Rørek Algotsson, som vart fengsla etter brurerovet, vart sett fri året etter, men måtte bøte med eigedomane sine. Han “vågade inte stanna i Sverige utan tog även han sin tillflykt till det västra grannlandet” (Harrison 2002: 256). Magnus er ikkje nemnd hos Ericus Olai, men han skal også ha site fengsla ei tid.

Eit stormannsekteskap i mellomalderen var normalt ei politisk handling og hadde lite eller ingen ting med romantikk å gjera. Ingrid Svantepolksdotter var dotter til den danskvenlege stormannen Svantepolk Knutsson, og ekteskapet med David Torstensson var meint å skulle styrke den svensk-danske tilnærminga, som både den svenske og den danske kongen ynskte. I dette nøye planlagde politiske spelet var Ingrid ei brikke. Men nå vart spelet slege over ende. “Algotssönernas ingripande träffade således själva nerven i den nära anknytningen mellan Sveriges och Danmarks regerande kungahus,” skriv Jerker Rosén (1939: 18).

At Algotssønene rømte til Noreg, kan sjølvstakt forklarast ved at det ikkje var langt frå Västergötland til norskegrensa. Og kvar skulle dei elles ta vegen? Uansett var Noreg på denne tida eit særskilt trygt land for både danske og svenske stormenn som var på kant med sine egne kongehus. To år tidlegare hadde den danske kongen Erik Klipping blitt myrda ved landsbyen Finderup, sørvest for Viborg. Det vart funne 56 knivstikk på liket. Truleg var mordet politisk motivert, og året etter (1287) vart ni danske stormenn dømde til fredløyse for å ha drepe kongen. Dei fredlause stormennene med grev Jakob av Halland og marsken Stig Andersen i brodden rømte til Noreg, der dei vart vel mottekne av den norske kongen Eirik Magnusson. Året etter følgde Algotssønene etter. Det norske hoffet i Bergen vart med dette samlingsstad for nokre av dei mektigaste opposisjonelle stormennene i Norden. Om fleire av dei vart det dikta balladar, med utgangspunkt i dei dramatiske hendingane dei hadde vore innblanda i.

Balladesjangren blir til

Innrykket av danske og svenske stormenn til det norske hoffet fell i tid saman med balladens entré i norsk og nordisk litteraturhistorie. Bengt

R. Jonsson skriv grundig og utførleg om dette emnet i *Sumlen*, og hevdar at “balladens tillkomstmiljö är kretsarna vid eller i närheten av det norska hovet,” og nemner 1280- eller 1290-åra som den mest sannsynlege skapingsstida (Jonsson 1989: 111–13).

Det er allmenn semje om at vi finn dei første sikre spora av balladen i dei såkalla Eufemiavisene, tre versromanar som vart omsette til svensk ved det norske hoffet kort tid etter 1300. Dei tre versromanane byggjer på norrøne, fransk- og tyskspråklege forteljingar. Det dreiar seg om Chrétien de Troyes’ vidgjetne *Le Chevalier au Lion – Herr Ivan Lejonriddaren* (1303) – som bl.a. har *Ívens saga* som grunnlag, vidare om *Hertig Fredrik av Normandie* (1308) og *Flores och Blanzeflor* (1312). Den sistnemnde byggjer bl.a. på *Flóres saga ok Blankiflúr*. Nemninga “Eufemiaviser” skuldast Hákon Vs litterært interesserte dronning Eufemia av Rügen, som gjorde opptaket til omsetjingane. Med omsetjingane ynskte ho å gjera stas på han som skulle gifte seg med den norske prinsessa Ingebjørg Håkonsdotter, den svenske hertugen Erik Magnusson.

Det er balladeformlane, faste språklege klisjéar og viktige byggesteinar i balladediktinga, som avslører at den personen som har ført Eufemiavisene i pennen, har hatt kjennskap til balladediktinga, og meir enn det – vedkomande må ha hatt balladen klingande i øyra. I det følgjande vesle utdraget frå *Herr Ivan* ser vi tydeleg likskapen mellom formlane slik dei blir brukte i Eufemiavisene, og balladeformlar frå balladediktinga. Formlane, som eg har kursivert, kan kallast tids- og kontaktformlar og er svært vanlege i alle slags balladar:

Han [Herr Ivan] la the nat *til dagher var liws*;
 tha kom een prester fore thet hws
 ok *klappadhe a dør medh finger sin*,
badh herra Iwan *lata sik in*
 (Solberg 2012: 184–93).

At så mange opposisjonelle danske og svenske stormenn oppheldt seg ved det norske hoffet i 1280- og 90-åra, var ikkje avgjerande for at balladesjangren oppstod, jamvel om fleire av dei som nemnt dukka opp som hovudpersonar i balladediktinga. Avgjerande var derimot den sterke stillinga som litteraturen og ikkje minst den fransk-høviske litteraturen hadde. Slik hadde det vore sidan 1220-åra då Hákon Hákonsson engasjerte ein viss broder Robert til å omsetja den romantiske forteljinga om Tristan og Isolde til norrønt. *Tristrams saga ok Ísondar* vart den første

av ei lang rad lengre og kortare omsette riddarsagaer ved det norske hoffet (Halvorsen 1959: 17–26).

Dei norske kongane etter Håkon Håkonsson heldt oppe den litterære interessa. Både den omsette fransk-høviske litteraturen og anna dikting vart lesen høgt ved hoffet, og vi må tenkje oss at denne høgtlesinga inspirerte enkelte av tilhøyrarane med talent til å laga sine eigne forteljingar med utgangspunkt i det dei høyrde, på vers – kortare, enklare, tilpassa munnleg formidling. Også eddadikt som t.d. “Trymskviða” vart omdikta og tilpassa balladesjangren. Det vart også dikta balladar om naturmytiske vesen, som etter folketrua levde i skog, berg og vatn. Emna for balladediktinga vart såleis tekne både frå litteraturen og frå “det verkelege livet”. Når det gjeld balladens ytre form, ser det ut til at fransk-høvisk dikting også på dette området har danna mønster. Dei innlagde visene i Jean Renarts versroman *Guillaume de Dole* frå tidleg 1200-tal blir gjerne dregne fram som døme.

Ei av desse visene handlar om ungjenta “la belle Eglantine”. Ho sit i systova og saumar på ei skjorte mens mora står og ser på. Det er ein klassisk balladesituasjon, emnet er meir eller mindre det same som i “Liti Kjersti” (TSB A 54) og andre kjærleiksviser. Eglantine er ugift, men likevel gravid, noko mora med sitt skarpe blikk lett oppdagar. Formelt svarar strofene om Eglantine godt til firelinja balladestrofer, med omkvede som blir gjenteke gjennom heile viseteksten. Nedanfor følgjer eit lite utdrag, sitert etter Patricia Terry og Nancy Vine Durlings engelske omsetjing av den gammalfranske originalteksten. Denne er dessverre enkelte stader uleseleg, og desse linjene står derfor opne:

In a royal chamber, beautiful Eglantine
was sewing a shirt, with her mother there to see,

...

when thoughts of love enflamed her suddenly.

Now hear the tale –
Eglantines’s wit did not fail.

She cuts and sews the cloth; the lady stays.
Eglantine had more skill on other days.
She pricks her finger when her attention strays –
all this her mother notices right away.

Now hear the tale –
Eglantine’s wit did not fail.

“Eglantine,” said her mother, “please undress.

...

I want to see your body’s loveliness.”

“No, my lady, it’s cold; I’ll catch my death.”

Now hear the tale –

Eglantine’s wit did not fail.

“Beautiful Eglantine, what is the matter?

It seem to me you’re pale and getting fatter.”

...

...

Now hear the tale –

Eglantine’s wit did not fail.

“From you, my gentle lady, I can’t hide
the truth: I fell in love with a valiant knight;
that is Henri, in whom his lord takes pride.
So may your love take pity on my plight.”

Now hear the tale –

Eglantines’s wit did not fail

(Terry og Durling, utg. 1993: 49–50).

Korleis dette utviklar seg vidare, skal eg la liggje her. Men det er sannsynleg at viser av denne typen har inspirert balladediktarane.

“Falkvor Lommannsson” og svenske og danske viseformer

Ein av dei norske variantane av “Falkvor Lommannsson” skil seg ut ved at hovudaktørane ber andre namn, og ved at handlinga er noko annleis. Det er den nemnde varianten etter Elen Jensdotter Rolleivstad, som Sophus Bugge sende til Svend Grundtvig, og som vart trykt i *Danmarks gamle Folkeviser*. Her heiter dei to mannlege hovudmotstandarane “drust [drottsete] herr Lommand” og “Magnus Alegrevens sön”. Den kvinnelege representanten i trekantdramaet er “stolten frú Elensborg”.

Elen Rolleivstads tekst byggjer utan tvil på Peder Syvs kjende visebok: *Kjempeviseboka* eller *Tohundreviseboka* (1695). Dette var ei nyttgåve av Anders Sørensen Vedels *Hundreviseboka* (1591). Syv hadde lagt til hundre nye viser i boka si, og den vart populær både i Danmark og

Noreg. Elen Rolleivstads tekst er noko kortare enn Syvs, men likskapen mellom dei to viseformene er tydeleg:

Syv:

Det var Magnus Aalegrevens søn,
Tog hende i sin arm:
“I mindes det, stolten Ellensborg,
I var mig given et [“at”] barn”
(DgF III: 748–49).

Elen Jensdotter Rolleivstad:

De va' nå Magnus Alegrevens sön,
han tog hende udi sit fang:
“Mindes i, stolten frú Elensborg,
i var givet mig et barn?”
(DgF III: 739–40).

Det var slett ikkje uvanleg at norske balladesongarar lærte seg danske viser frå *Tohundreviseboka*, heller ikkje frå danske skillingstrykk. Her skal likevel varianten etter Elen Jensdotter Rolleivstad illustrere noko anna – det innfløkte tilhøvet mellom eldre og yngre former av “Falkvor Lommannsson”. Karl-Ivar Hildeman har skrivne utførleg om samanhengen mellom “Falkvor Lommannsson” og balladen om Magnus Alegrevens son, men kjem ikkje til nokon eintydig konklusjon på dette punktet (Hildeman i DgF X: 464–77). Hildeman er ikkje den første, fleire balladeforskarar heilt frå Svend Grundtvigs tid har lagt seg i selen for å løyse problemet. Mange har likevel konkludert med at det er dei norske viseformene som inneheld mest av det opphavlege i denne brurerovsballaden. Visa om Magnus Alegreven ser såleis ut til å vera nydikting på bakgrunn av den eldste brurerovsballaden, dvs. “Falkvor Lommannsson”.

Det ingen likevel har gått nærmare inn på, er korleis den munnlege tradisjonen kan halde fast på relativt korrekte opplysningar i så lang tid som frå om lag 1300 til langt inn på 1800-talet. Det har heller ikkje vore gjort nokon freistnad på å seia noko om kvar “Falkvor Lommannsson” har blitt dikta, jamvel om det synest vera allmenn semje om at visa er dikta i samtida eller like etter: “På annan väg kan man dock fastställa, att balladen måste vara författad medan Folkes brudrov ännu stod levande för minnet,” skriv Karl-Ivar Hildeman (DgF X: 473). Dette kjem eg tilbake til nedanfor.

Peter Algotsson og “Falkvor Lommannsson”

Som nemnt gjorde Peter Algotsson karriere i Noreg. Etter alt å døme hadde han studert i Paris, sidan han blir kalla magister i norske diplom. I Sverige er han første gongen nemnd i 1278, og han var då kannik i Skara. Han kunngjer valet av broren Brynolf til biskop, og kallar seg “legiferi”, dvs. lagmannssonen. Året etter møter vi han som den svenske kongens kanslar.

Men alt i april året etter brurerovet (1289) er Peter Algotsson nemnd i eit brev frå kong Eirik Magnusson til kong Edvard I av England. Peter Algotsson skal saman med tre andre vyrde menn dra på sendeferd til England “for å forhandle og rådslå om saker vedkomande kong Eiriks og dottera Margaretas interesser i samband med hennar stilling som Skottlands dronning” (*Regesta Norvegica* II: 198).

Frå 1289 til 1293 er Peter Algotsson nemnd i seksten norske diplom. Som sendemann har han delteke på høgste nivå i ekteskapsforhandlingar mellom den norske prinsessa Margrete Eiriksdotter, ho som døydde på overfarten til Skottland i 1290, og den engelske prins Edvard. Peter Algotsson har jamvel lånt kong Eirik ein pengesum, og til dekking av denne har han fått tilvist pengar som kongen hadde til gode i Skottland (*Regesta Norvegica* II: 259). I eit anna brev takkar kong Edvard I av England magister Peter Algotsson for to vakre jakthaukar, to vakre falkar og fleire andre gåver som Peters brevberar har sendt kongen (*Regesta Norvegica* II: 260).

Etter 1293 finst det ikkje sikre spor etter Peter Algotsson verken i norske eller svenske arkiv. Kva gjorde han etter 1293? Det synest lite truleg at han drog tilbake til Sverige, dels fordi han var mistenkt for å ha vore delaktig i brurerovet i 1288, og dels fordi han hadde gått i eit anna lands teneste. Rett nok har eit pavebrev blitt brukt som argument for at Peter Algotsson fekk ei høg kyrkjeleg stilling i Sverige, men at han døydde i Noreg i 1290-åra, før han rakk å ta imot stillinga. I pavebrevet (1290) blir Peter nemnd som “decanus ecclesie Lincopensis” – men i 1294 er det likevel ein annan person som sit i stillinga som dekan i Linköping. Dette skulle då tyde på at Peter var død i mellomtida. Men det treng ikkje vera slik. Den enklaste forklaringa er truleg at han ikkje ville ha denne stillinga likevel. Og at kjeldene teier om Peter Algotsson etter 1293, kan like gjerne hengje saman med at norsk utanrikspolitikkk vart lagt om frå 1295, frå å vera engelsk- til franskvenleg. Peter Algotsson, som hadde

hatt mykje å gjera med den engelske kongen og etter alt å døme stod på god fot med han, har truleg ikkje vore aktuell som sendemann i den nye politiske situasjonen (Jonsson 2010: 205–6).

Etter mi meining er det meir truleg at Peter Algotsson vart verande i Noreg, og at ein nyttiggjorde seg evnene og kunnskapen hans ved det norske hoffet. Ikkje mange sat inne med ein kompetanse som hans. Då tenkjer eg særleg på teorien – for det kan ikkje bli meir enn ein teori – om at det var Peter Algotsson som gjendikta Eufemiavisene på svensk. Det finst ei rad argument som talar for at nettopp han har vore mannen. For det første har det ikkje vore mange som hadde den kulturbakgrunnen og den språklege kompetansen som skulle til. I tillegg til svensk måtte diktaren beherske fransk, tysk, og norrønt. Latinkunnskapar var heller ikkje av vegen, og som lærd magister kunne Peter Algotsson latin.

Vidare tyder språklege undersøkingar av Eufemiavisene på at det har vore same person som har dikta alle dei tre versforteljningane. Ordtilfang og stil gjer dette sannsynleg. Språkforskaren Valter Jansson, som har gått Eufemiavisene etter i saumane, peikar dessutan på at diktaren må ha vore frå Vest-Sverige. Som nemnt kom Peter Algotsson frå Västergötland. Dessutan tyder norvagismar i tekstane på at vedkomande har levd i Noreg ei tid, slik Peter gjorde. Det er då heller ingen tvil om at den som dikta Eufemiavisene, må ha opphalde seg i lengre tid ved det norske hoffet, for det var her – og berre her – det materialet fanst som Eufemiavisene byggjer på. Alt i alt synest eg det er gode grunnar til å seia seg samd med Carl Ivar Ståhle: “Det är knappast för djärvt att påstå, att av de personer som vi känna från denne period är Peter Algotsson den som bäst svarar med de upplysningar som dikterna själva ger om sin översättare” (Ståhle 1967: 66).

Også Bengt R. Jonsson har tru på Peter Algotsson som omsetjar av Eufemiavisene. Han trekker fram eitt av diploma der Peter er på sendeferd til Skottland:

På resan till mötet i Berwick 1292 bestod den norska delegationen av Peter Algotsson och fyra andra män. En av dessa var [...] Bjarne Erlingsson som 1286/1287 visat sitt litterära intresse. En annan var korsbrodern och kaniken Arne från Bergen [...]; förteckningen över Arnes böcker är som bekant bevarad, och den upptar bl.a. Didriks saga av Bern. Peter Algotsson reste således i litteraturintresserat sällskap till en litterärt givande miljö (Jonsson 1989: 74).

Når det gjeld baronen Bjarne Erlingsson, hadde han frå ei sendeferd til Skottland i 1286 med seg attende til Noreg ein engelsk tekst av forteljinga om Olif og Landres, den andre tåtten i *Karlamagnús saga*.

Kan det tenkjast at Peter Algotsson er mannen bak “Falkvor Lommannsson”? Det har rett nok aldri vore god tone i balladeforskinga å førestelle seg nokon bestemt opphavsmann eller –opphavskvinne bak noka vise. Det einaste kjende dømet er Ivar Mortensson-Egnunds tankar om at ein viss abbed Ranulv i Lysekloster skulle ha dikta “Draumkvedet” i julehelga 1147, og det framlegget var han ikkje heldig med (Solberg 2011: 71). Det ligg liksom i nemninga *folkevise*, som har vore i bruk frå romantikken, at dei gamle tradisjonsvisene er blitt dikta av fleire. Dette er heller ikkje heilt gale, for det er ingen tvil om at kreative songarar har påverka visene med til- og omdikting i den munnlege tradisjonen. Men ingen meiner vel likevel at nokon ballade har blitt til i eit fellesskap og nærmast er resultatet av eit slags gruppearbeid. Frå nyare tid, når dei skriftlege kjeldene blir fleire, er det ikkje spesielt vanskeleg å finne døme på at enkeltpersonar kunne laga viser, som deretter vart del av den munnlege tradisjonen (Venås 1990: 15–34).

I det følgjande prøver eg meg med ein argumentasjon for at det var Peter Algotsson som laga “Falkvor Lommannsson”. Avgjerande prov har eg ikkje, men eg vonar å kunne sannsynleggjera påstanden. Eg tek utgangspunkt i det som har vore den vanlege oppfatninga sidan Grundtvigs tid – dei svenske og danske viseformene er utvaska og relativt fattige på konkrete detaljar. Dei norske variantane inneheld derimot overraskande mange historisk korrekte opplysningar, og det er godt samsvar mellom dei. Det er også semje om at balladen om Folke Algotsson må ha vore dikta mens minnet om brurerovet var levande.

Dersom “Falkvor Lommannsson” hadde blitt laga i Sverige eller Danmark, skulle vi venta oss svenske og danske variantar som var fyldigare og i større grad i samsvar med dei faktiske hendingane. At balladen ikkje vart dikta her, kan ikkje minst sannsynleggjerast ved at dei som visste mest om brurerovet, hadde rømt til Noreg. Det dramatiske brurerovet representerte dessutan eit sviande nederlag for leiande svenske og danske stormenn. Dei hadde knapt sett med blide augo på den eller dei som dikta ei vise som framstilte brurerøvaren som ein helt. Av dei fire Algotssønene som rømte til Noreg, står Peter fram som den mest sannsynlege diktaren. Karl Algotsson var snart ute av saga, som vi har sett – og Bengt Algotsson drog også tilbake til Sverige. Og brurerøvaren

Folke Algotsson har knapt dikta ein ballade om seg sjølv. Peter Algotsson var ikkje berre skrivefør, han hadde akademisk utdanning. Kanskje hadde han diktarevner også, som den eldre broren Brynolf, jf. ovanfor.

Den som ser nærmare på “Falkvor Lommannsson” og kjenner den historiske bakgrunnen for brurerovet, ser straks at det er stor skilnad på brurerovet slik det truleg må ha gått føre seg, og sjølv balladehandlinga. Vi kan i alle høve vera visse på at det ikkje stod nokon stor strid mellom Folke Algotsson og følget hans og den danske stormannen David Torsensson – mens striden er sjølv det dramatiske høgdepunktet i balladen. Tyder ikkje dette på at “Falkvor Lommannsson” må vera dikta i ei fjern ettertid, då minnet om det som hadde hendt var bleikna?

Etter mi meining treng det ikkje vera slik. Truleg har det ikkje skjedd dramatiske endringar med det som ein gong var den opphavlege teksten, og dei variantane som Landstad, Bugge og andre skreiv ned på 1800-talet. Balladen er inga historisk diktning i den meining at dikteren prøver å gjengi handlingsgangen i ei historisk hending korrekt på alle punkt. Det er meir naturleg å sjå ein ballade som “Falkvor Lommannsson” i høve til riddardiktinga, t.d. til dei samtidige Eufemiavisene. I begge sjangrar er kamp og strid mellom to motstandarar ein hovudingrediens, ikkje minst kappestrid om vakre jomfruer. Trekantmotivet som er så utbreidd i balladediktinga, finst i rikt monn også i Eufemiavisene. Ein kan godt seia at handlinga i “Falkvor Lommannsson” og andre riddarballadar er romantisk, men då må ein vera klar over at denne romantikken skriv seg frå 1100-talet og vart sett i scene av Chrétien de Troyes og andre diktarar i hans tid.

I ein artikkel i *Maal og Minne* (2011) har eg argumentert for at skrift har vore inne i bildet i den norske balladetradisjonen, meir enn ein tidlegare har meint. Landstad skriv såleis i *Norske Folkeviser* at presten Wille i Seljord hadde funne “Draumkvedet” (TSB B 31) på ein gard, skrive på gammalt mål, som vel må tyde norrønt – og på pergament. Det skal ha vore ein lang versjon – om det då verkeleg var “Draumkvedet”. Også frå tida kring 1900 har vi opplysningar om at “Draumkvedet” var skrive ned på papir.

Det har elles ikkje vore uvanleg at folk med viseinteresse åtte såkalla “visefuggar” – handskrivne visebøker – der favorittvisene deira var skrivne ned. Kjempevisa “Roland og Magnus kongen” (TSB E 29) stod såleis i ein fugg som tilhøyrdte seljordingen Lavrans Gunleiksson Groven (1801–42). Frå 1500-talet og fram til 1800-talet, då dei norske balladane

systematisk vart skrivne ned, har vi mange vitnemål om at enkeltballadar og andre viser fanst i skrift (Solberg 2011: 67–95). Vi veit derimot lite eller ingen ting om kva rolle skrift kan ha spela i den første tida etter at balladesjangren vart til. Men eg ser ingen grunn til at skrift *ikkje* skulle ha vore inne i bildet.

Konklusjon

Vi må finne oss i at mellomalderdiktinga oftast er anonym, og det gjeld i særleg grad balladane. Likevel kan det vera fruktbart å stille spørsmål som det ikkje kan svarast sikkert på, dersom spørsmålet kan setja i gang tankar kring sjølve balladesjangren og korleis den har utvikla seg. Når det gjeld den balladen eg har drøfta her – “Falkvor Lommannsson” – er det bortimot uråd å forklare korleis Telemarks-variantane på 1800-talet viser så stor grad av samsvar seg imellom og har halde fast på så mykje av den opphavlege handlinga, dersom den ikkje har vore skriftfest. Ingen ting tyder på at den fanst i skrift på 1800-talet, men den må etter mitt syn ha vore skriftfest tidlegare. Det mest logiske er at “Falkvor Lommannsson” eksisterte i skrift frå første stund. I den tidlege skriftforma har truleg namnet på Folke Algotssons motstandar vore korrekt, altså *David Torstensson* og ikkje *Torstein Davidsson*, slik Telemarks-songarane kalla han på 1800-talet. Ei omlaging kan meir naturleg ha skjedd seinare i ein reint munnleg samanheng.

Litteratur

- Axelson, Sven. 1957. “Folkvisorna om junker Lars’ klosterrov, Vreta klosterrov och Folke Algotssons brudrov”. *Historisk Tidskrift*. Häfte 3. Vol. 77: 225–54. Stockholm. Svenska Historiska Föreningen.
- Bugge, Sophus. [1858] 1971. *Gamle norske Folkeviser*. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget.
- DgF = *Danmarks gamle Folkeviser* I–XII. Utgitt av Svend Grundtvig m.fl. København. 1853–1976.
- Garborg, Hulda. [1913] 1917. *Norske Dansevisur*. Andre (auka) utgaava. Kristiania: Aschehoug.

- Halvorsen, Eyvind Fjeld. 1959. *The Norse Version of the Chanson de Roland*. Bibliotheca Arnamagnæana. Vol. XIX. København: Munksgaard.
- Harrison, Dick. 2002. *Jarlens sekel. En berättelse om 1200-talets Sverige*. Stockholm: Ordfront Förlag.
- Hegstad, Leiv og H. Grüner Nielsen. 1912, *Utsyn yver gamall norsk folkevisedikting*. Kristiania. Olav Norli.
- Hildeman, Karl-Ivar. 1985. "Brudrovsvisornas klassiker." *Tillbaka till balladen*: 84–121. Stockholm: Svenskt Visarkiv.
- <http://www.katolsk.no/biografier/historisk/brynskar> 11. februar 2015.
- Jansson, Sven-Bertil. 1995. "Algotssönerna och den höviska kulturen." Karl-Erik Tysk [utg.]. *Brynolf Algotsson – scenen, mannen, rollen*. Skara. Viktoria Bokförlag.
- Jansson, Valter. 1945. *Eufemiavisorna. En filologisk undersökning*: 51–67. Uppsala: Uppsala universitets årsskrift.
- Jonsson, Bengt R. 1989. "Bråvalla och Lena. Kring balladen SMB 56". *Sumlen. Årsbok för vis- och folkmusikforskning*: 49–166. Stockholm: Svenskt Visarkiv / Samfundet för Visforskning.
- . 2010. Under medverknad av Sven-Bertil Jansson. *Erikskrönikans diktare – ett försök till identifiering*. Uppsala: Svenska fornskriftsällskapet.
- . 1992. "Från Västgötaberget till Aberdeen". Stockholm: Svenskt Visarkiv.
- Jonsson, Bengt R. og Olav Solberg. 2011. "Vil du meg lyde." *Balladsångare i Telemark på 1800-talet*. Oslo: Novus.
- Landstad, Magnus B. [1853] 1968. *Norske Folkeviser*. Oslo: Norsk Folkeminnelag / Universitetsforlaget.
- Paulsen, Helge. 1994/95. "Fattiggutten og tukthusfangen fra Hella, som ble en av landets store folkemusikksamlere". *Njotarøy*: 32–46. Årsskrift. Nøtterøy Historielag: 32–46.
- Regesta Norvegica* II. 1264–1300. 1978. Utg. for Kjeldeskriftfondet av Narve Bjørge og Sverre Bagge. Oslo: Grøndahl & Søn Trykkeri.
- Ressem, Astrid Nora, utg. 2011. *Norske middelalderballader. Melodier*. Bind 1. Oslo: Norsk Visarkiv / Norsk Folkeminnelag / Aschehoug.
- Rosén, Jerker. 1939. *Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder*. Lund: A.–B. Gleerupska Univ.-bokhandeln.
- Solberg, Olav. 2012. "Eufemiavisene og balladen." I: *Eufemia – Oslos middelalderdronning*, red. Bjørn Bandlien, 184–93. Oslo: Dreyer.

- . 2011. “Paa gammelt Maal og paa Pergament’. Har det funnest ein skriftleg norsk balladetradisjon?” *Maal og Minne*. Hefte 2: 67–95.
- Ståhle, Carl Ivar. 1967. “Medeltidens profana litteratur”. I: *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*, bind I, red. E.N. Tigerstedt, 37–124.
- Terry, Patricia og Nancy Vine Durling, utg. 1993. *The Romance of the Rose or Guillaume de Dole*. Middle Age Series. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Venås, Kjell. 1990. *Den fyrste morgonblånen*. Oslo: Novus.
- Aasen, Ivar. 1918. *Norsk Ordbog*. Kristiania: Cammermeyer.

Abstract

In 1288 the Swedish nobleman Folke Algotsson abducted Ingrid Svantepolksdotter from Lindö Manor in Sweden. Ingrid was the daughter of the magnate Svantepolk Knutsson who for political reasons had arranged for her to be married to the Danish Lord Chief Steward David Torstensson. The two of them were in fact engaged, which made it necessary for Folke and Ingrid to flee to Norway where they were welcomed at the Norwegian court in Bergen. One of the most interesting Scandinavian historical ballads is based on this incident, the ballad of Folke Algotsson and Ingrid Svantepolksdotter, usually called “Falkvor Lommannsson”.

Even some of Folke’s brothers who had taken part in the abduction fled to Norway, among them Peter Algotsson. Peter was a learned man. He had probably studied at the University of Paris. In his homeland he had been the Swedish King’s chancellor, in Norway he became diplomat and represented Norway abroad. It has been suggested that it was Peter Algotsson who at the Norwegian court and at the behest of Queen Eufemia, wrote the so-called “Eufemiavisor” in Swedish, on the basis of French, German and Old Norse texts.

In my article I argue that Peter Algotsson was also the one who composed the ballad about Folke Algotsson and Ingrid Svantepolksdotter. It is a striking fact that the Norwegian variants of the ballad, which were collected from oral tradition in the 19th century, have preserved most of what once must have happened, even the names of the protagonists – whereas the much older Swedish and Danish variants are far vaguer. In my opinion, the reason must be that the Norwegian oral tradition was based on written texts. These texts probably originated in

OLAV SOLBERG

Norway where two of the protagonists and their followers went after the abduction. It is not possible to prove beyond any doubt that it was Peter Algotsson who composed the actual ballad – but on the other hand, there are no indications of a more likely candidate.

Olav Solberg
Høgskolen i Sørøst-Noreg
NO-3800 Bø
olav.solberg@usn.no